

วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันตีสук บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

Way of Life Appeared in Lahu Folktales from Pa Kha Santisuk Community, Baan Maejam, Mueang Pan District, Lampang Province

สุประวีณ์ แสงอรุณเฉลิมสุข^{1*} เอี่ยมพร พูเต็มวงศ์¹ พชรวดี กนิษฐเสน² และชัตนารี มีสุขโข³
Suprawee Saeng-Arunchalaemsuk^{1*} Euamporn Foutemwong¹ Pacharavalee Kanittasen²
and Chatnaree Meesukko³

^{1*}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³อาจารย์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*Corresponding author E-mail: supraweena@gmail.com

Received: August 21, 2021; Revised: November 30, 2021; Accepted: December 2, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันตีสук บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันตีสук แบ่งได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านความเชื่อ แบ่งได้ 7 ประเภท คือ ความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องโชคลาง และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ 2. วิถีชีวิตด้านค่านิยม แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้ ค่านิยมต่อตนเอง พบ 3 ด้าน คือ ความกล้าหาญ เคารพกฎหมาย และความไม่ประมาท และค่านิยมต่อสังคม พบ 4 ด้าน คือ ความกตัญญู การรักษาสัจจะ ผู้ชายเป็นผู้นำ และความสามัคคี 3. การปกครอง แบ่งได้ 2 ประเภท คือ อำนาจของผู้ปกครอง และคุณสมบัติของผู้ปกครอง 4. การประกอบอาชีพ พบเพียงด้านเดียวคืออาชีพแบบดั้งเดิมเพื่อดำรงชีพ ได้แก่ การปลูกข้าว การล่าสัตว์ การทำสวนผลไม้ การหาของป่า การหาปลา และการเกี่ยวหญ้าคา และ 5. ด้านครอบครัว แบ่งได้ 3 ประเด็น คือ การเลี้ยงดูบุตร การครองเรือน และหน้าที่ของบุตร

คำสำคัญ: นิทานพื้นบ้าน ชาวลำหู่ วิถีชีวิต

Abstract

The objective of research was to analyze the Way of Life appeared in Lahu folktale at Pa Kha Santisuk Community, Baan Maejam, Mueang Pan District, Lampang Province. The result found that Way of Life appeared in Lahu folktale at Pa Kha Santisuk divided into 5 dimensions were 1. Beliefs having 7 types; traditional, supernatural, curse, karma, rebirth-cyclical of all life, fortune, and Christianity, 2. Values having 2 types; self-value and social value. Self-values were brave, lawful, and no careless. Social values were gratitude, keeping promises, patriarchy, and unity. 3. Government divided into 2 patterns; power of leader and qualification of leaders 4. Career found only a traditional career for living; planting rice, hunting, orcharding, forest products, fishing, and Lalang harvesting and 5. Family divided into 3 topics were raising children, marriage, and children duty.

Keywords: Folktale, Lahu People, Way of Life

บทนำ

นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะซึ่งเป็นที่ยอมรับมาอย่างยาวนาน โดยมีการเล่าสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในทุกกลุ่มชนจะมีนิทานหรือเรื่องเล่าซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ตลอดจนความเชื่ออันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตน ถ่ายทอดส่งต่อบุตรหลานผ่านนิทานโดยมีจุดมุ่งหมายให้ความบันเทิงขณะเดียวกันก็แทรกการอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ไปในตัว ดังที่ จงรักษ์ รัตนวิฑูรย์ และสนม ครุฑเมือง (2560, น. 43) อธิบายว่า เนื้อหาสาระของนิทานในแต่ละท้องถิ่นได้สร้างสรรค์ความสนุกสนานให้กับผู้เล่าและผู้ฟัง สร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในสังคมได้อย่างดีเยี่ยม รวมทั้งสอดแทรกสรรพวิชานานาประการ โดยสะท้อนถึงสภาพสังคม แฝงไปด้วยข้อคิดข้อปฏิบัติที่ดีงาม ใช้เป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม นอกจากนี้นิทานยังถ่ายทอดให้เห็นถึง ความเชื่อของบุคคล และสังคมในแต่ละท้องถิ่น

นิทานเป็นเสมือนบทเรียนชั้นพื้นฐานที่ผู้ใหญ่ใช้ในการอบรมสั่งสอนเด็ก โดยการถ่ายทอดเรื่องราวและปลูกฝังให้เด็กได้ซึมซับเกี่ยวกับวิถีของกลุ่มชน ฉะนั้นเนื้อหาในนิทานพื้นบ้านจึงมักมีเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เด็กเข้าใจและเมื่อเติบโตขึ้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังที่ สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์ (2558, น. 187) อธิบายว่า วิถีชีวิตหมายถึงแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมซึ่งมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้น ๆ ในอดีตไม่มีการแต่งนิทานสำหรับเด็กโดยเฉพาะ แต่จะใช้นิทานสำหรับผู้ใหญ่ในการสร้างความบันเทิงและกล่อมเกลாதงสังคมแก่เด็ก ฉะนั้นวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่สะท้อนในนิทานที่เด็กได้เรียนรู้จึงเป็นวิถีชีวิตในสังคมของผู้ใหญ่ที่เด็กจะได้เผชิญเมื่อเขาเติบโตขึ้น

ในทุกชาติพันธุ์มักมีนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับชาวลahu ชุมชนปาคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ที่มาจากอาศัยอยู่ ณ ที่แห่งนั้นมา 37 ปี จากคำบอกเล่าของสรคำ วิวัฒน์พงษ์ (สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) ให้ข้อมูลว่า ปู่ย่าตายายเล่าให้ฟังว่ามาจากอิเบตเพราะถูกรุกรานจากจีนจึงพากันอพยพไปในประเทศพม่า แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ชาวลahuชุมชนปาคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองสาต ประเทศพม่า เมื่อประมาณ 60 ปีที่แล้ว โดยสถานที่แรกที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยคือดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย ต่อมาได้แยกย้ายกันไปอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ก่อนที่มารวมกันในชุมชนแห่งนี้ อาชีพของชาวลahu ชุมชนปาคาสันติสุขคือทำสวนกาแฟ และแมคคาเดเมีย นอกจากนี้ยังสานตะกร้า และทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ชาวลahuในชุมชนแห่งนี้นับถือศาสนาคริสต์

เส้นทางการเดินทางของชาวลahu ชุมชนปาคาสันติสุข สอดคล้องกับ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์ (2538, น. 91) กล่าวว่าชาวลahu หรือชาวมูเซอ มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในอิเบต หรือบริเวณใกล้เคียงอิเบตเมื่อถูกชาวจีนรุกรานก็อพยพมาทางตอนใต้ ในศตวรรษที่ 17 และ 18 ชาวมูเซอได้ตั้งอาณาจักรอิสระของตนเองบริเวณเขตแดนพม่า-จีน ระหว่างทิศตะวันตกของเมืองว้าและทางทิศตะวันออกของยูนนาน มีหัวหน้าปกครองตนเอง ในปี พ.ศ. 2423-2433 ชาวมูเซอที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นถูกทหารจีนรุกรานอีก จึงได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้ ซึ่งเป็นการอพยพในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป บางพวกก็อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในลาว บางพวกก็อาศัยอยู่ในบริเวณรัฐฉาน บางพวกก็อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวลahuมีการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ที่ผ่านพบถ่ายทอดสืบทอดกันมาเกี่ยวกับการเดินทางอพยพย้ายถิ่นจากอิเบต แผ่นดินดั้งเดิมของบรรพบุรุษผ่านดินแดนต่าง ๆ ใช้ระยะเวลายาวนานหลายชั่วคนก่อนจะเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งจากการวิจัยการสืบค้นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านเรื่องเล่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน : บ้านแม่แจ่ม อำเภอมืองปาน บ้านจำปุย อำเภอมะแมะ และบ้านโป่งน้ำร้อน อำเภอสองแคว จังหวัดลำปาง พบว่าชาวลahu ชุมชนปาคาสันติสุข มีนิทานมุขปาฐะที่ยังเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวลahu ชุมชนปาคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่รันทานชุมชนปาคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม ให้แก่ผู้ที่สนใจ

และคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ อันจะนำไปสู่การนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมหรือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการรวบรวมนิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิคือข้อมูลมุขปาฐะ เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุขที่ปรากฏในนิทาน โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. แหล่งข้อมูล คือ ตัวแทนชุมชน ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านบางคนในพื้นที่ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่สามารถเล่านิทานได้ จำนวน 9 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลและนิทานที่ผู้ให้ข้อมูลเล่า

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นรวบรวมข้อมูล

3.1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมมุขปาฐะ นิทานพื้นบ้านและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์

3.1.2 ติดต่อผู้นำชุมชน เพื่อช่วยแนะนำผู้ให้ข้อมูลที่มีความสามารถในการเล่านิทาน โดยมีคุณสมบัติเป็นชาวลำหู่โดยกำเนิด และอาศัยอยู่ในชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พร้อมนัดหมายวันเวลา และสถานที่ในการลงสัมภาษณ์

3.1.3 เก็บข้อมูลภาคสนามตามวันเวลาที่ได้นัดหมายไว้ ด้วยวิธีทางคติชนวิทยาโดยการบันทึกเสียงพร้อมกับได้บันทึกภาพเก็บรวบรวมข้อมูลไว้

3.2 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 ถอดคำพูดจากแบบสัมภาษณ์และเครื่องบันทึกเสียงให้เป็นภาษาไทยกลาง แล้วบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้

3.2.2 วิเคราะห์วิถีชีวิตของชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตามแนวคิดของ สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์ (2558) ได้แก่ วิถีชีวิตด้านความเชื่อพื้นบ้าน วิถีชีวิตด้านค่านิยม การปกครอง การประกอบอาชีพ และครอบครัว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พบนิทานพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิต จำนวน 27 เรื่อง ปรากฏวิถีชีวิต 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อพื้นบ้าน 14 เรื่อง ด้านค่านิยม 9 เรื่อง ด้านการปกครอง 3 เรื่อง ด้านการประกอบอาชีพ 13 เรื่อง และด้านครอบครัว 5 เรื่อง ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปลักษณะชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข

ที่	นิทานเรื่อง	ความเชื่อ พื้นบ้าน	ด้าน ค่านิยม	ด้าน การปกครอง	การประกอบ อาชีพ	ด้าน ครอบครัว
1	ความยุติธรรม(จอตะ ห่อตะ)	✓	✓	✓		
2	การล่าสัตว์ในอดีต(ล่าบ้อจาเซ)	✓			✓	
3	ผิวเมื่อยากจน	✓				✓
4	บ้านทองคำ	✓				
5	ลูกเลี้ยง(ยาจำ)	✓				
6	ห้ามตีแม่	✓				
7	สะใภ้กับแม่ย่า	✓			✓	
8	ลูกอกตัญญู	✓				
9	ผิวเมื่อยที่พลัดพราก	✓			✓	
10	สี่ร้อยสี่สิบสี่คา	✓				
11	อะแปะหมะกับนะมา	✓				
12	ห้ามตีแม่	✓	✓	✓	✓	✓
13	คนจนกับคนรวย	✓				
14	หนองเตา		✓		✓	
15	กระต่ายกับเต่า		✓		✓	
16	ผู้ชายเป็นผู้นำ		✓			✓
17	ช้างกับนก		✓			
18	หมู่บ้านสามัคคี		✓		✓	
19	เสือ(เจ้าเหม)		✓			✓
20	งู(หวิ)		✓		✓	
21	เด็กกำพร้า(ยาขอเสีย)			✓	✓	
22	เม่น(พะปุ)			✓		
23	ข้าวขนาดเท่าฝ่ามือ				✓	
24	เด็กกำพร้า				✓	
25	ลูกช้าง(ยามา)				✓	
26	ช้างหนึ่งโขลง	✓			✓	
27	แม่ปู					✓

ผลการวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน สรุปลักษณะดังนี้

1. วิถีชีวิตด้านความเชื่อพื้นบ้าน ความเชื่อพื้นบ้านที่ปรากฏในนิทานชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข สามารถแบ่งได้ 7 ประเภท ดังนี้

1.1 ความเชื่อดั้งเดิม พบว่าในนิทานชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข ปรากฏความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ไม่สามารถพิสูจน์ได้ อย่างไรก็ตามในนิทานชาวลำหู่มีได้มุ่งเสนอความเชื่อมาอย่าง หากแต่มุ่งแสดงให้เห็นว่าแม้ผีจะมีอำนาจเหนือมนุษย์ แต่มนุษย์ก็สามารถเอาชนะผีได้ด้วยปัญญา สะท้อนให้เห็นว่าการมีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหา จะทำให้มนุษย์สามารถเอาชนะสิ่งชั่วร้ายได้ ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่อง ความยุติธรรม (จอตะ ห่อตะ) (ปะจง ปอยุ, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงเด็กกำพร้าคนหนึ่งซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากการที่มีผีกระสือมาขโมยกินไก่ของเขาเป็นประจำ จึงไปขอให้หัวหน้าหมู่บ้านช่วยจัดการ แต่หัวหน้าหมู่บ้านกลัวผีกระสือจึงไม่ช่วย เด็กกำพร้าจึงวางแผนร่วมกับเพื่อนของเขาซึ่งก็คือสัตว์และสิ่งของที่อยู่ในบ้านของเขา ได้แก่ พังพอน ลูกก่อก ปลาเคียว เครือหนาม กาบไม้ไผ่ และสากใหญ่ ช่วยกันกำจัดผีกระสือจนสำเร็จ

นิทานเรื่องการล่าสัตว์ในอดีต (ส่าบ้อจาเซ) (เปาล นานานิยม, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงชาวบ้านที่ออกไปล่าสัตว์และหายตัวไปอย่างลึกลับ ทำให้หมอผีประจำหมู่บ้านต้องออกไปพิสูจน์หาสาเหตุที่ชาวบ้านหายตัวไป เมื่ออยู่ในป่าหมอผีปีนขึ้นไปนอนอยู่บนต้นไม้สูง ตกกลางดึกเขาได้ยินเสียงคนที่ยังคงมาเรียกให้ลงจากต้นไม้และบอกว่าภรรยาของเขาที่กำลังจะคลอดบุตร ด้วยความเป็นผู้มีไหวพริบ เขาจึงหลอกคนนั้นให้ยกตะเกียงขึ้นสูงจนเห็นใบหน้าชัดเจน ทำให้รู้ว่าผู้นั้นไม่ใช่มนุษย์แต่ผีต้องเหลืองแปลงกายมา เขาจึงใช้ปืนยิงผีต้องเหลืองตาย

1.2 ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการใช้เวทมนต์คาถาและของวิเศษซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์ ในนิทานพื้นบ้านชาวลาวที่ ชุมชนป่าคาสันติสุข ปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของวิเศษที่ดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องผัวเมียยากจน (นามี ปอขุน, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงผัวเมียยากจนอดอยากจนต้องเข้าป่าไปหาอาหาร พวกเขาใช้ก้อนหินปาไปที่ต้นไทร เพื่อให้ลูกไม้หล่นลงมากินประทังชีวิตไปวัน ๆ แต่ต้นไทรบอกให้หยุดปาก้อนหินและกลับไปปูเสื่อรอที่บ้าน แล้วต้นไทรก็ได้บันดาลเงินและข้าวเปลือกที่กินและใช้ไม่มียวันหมดให้แก่พวกเขา สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องต้นไม้วิเศษพูดได้และสามารถบันดาลทรัพย์สินเงินทองให้แก่มนุษย์ได้

นิทานเรื่องบ้านทองคำ (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชายแปลกหน้าที่เขาของเขามีแต่แผลเป็น มีหนอง และตกสะเก็ด เดินเข้ามาในหมู่บ้านและเข้าไปขออาศัยนอนในบ้านทุกหลังแต่ไม่มีใครให้เข้าบ้านเพราะรังเกียจ มีเพียงแม่หม้ายคนหนึ่งสงสารจึงเชิญเข้ามาในบ้าน ทำอาหารและจัดที่นอนให้ ก่อนเข้านอนชายคนนั้นบอกแม่หม้ายว่าถ้าได้ยินเสียงอะไรอย่าออกมา ก่อนรุ่งสางชายคนนั้นก็จากไป ตอนเช้ามีชาวบ้านมาหาแม่หม้ายเพื่อจะถามว่าเมื่อคืนทำไมที่บ้านจึงมีเสียงดังก็เห็นว่าบ้านของแม่หม้ายได้กลายเป็นทองคำทั้งหลัง สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผู้วิเศษที่สามารถสร้างบ้านทองคำในภายเวลาหนึ่งคืน

นิทานเรื่องลูกเลี้ยง (ยาจำ) (ดอกคำ ปอสง, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เล่าถึงแม่เลี้ยงซึ่งเกลียดลูกเลี้ยงมากจึงหลอกลูกเลี้ยงไปฆ่าพร้อมกับสุนัขของลูกเลี้ยง เธอขุดหลุมฝังลูกเลี้ยงและสุนัขไว้ในสวน หลังจากนั้นก็นำไม้และไถมาทับไว้บนหลุม เมื่อฝนตกน้ำที่ไหลเข้าไปในไถก็กลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์และได้ไหลลงดินเข้าไปในปากของสุนัข ทำให้สุนัขฟื้นคืนชีพ มันได้ขุดดินช่วยนายของมัน แล้วน้ำในไถก็ไหลเข้าปากลูกเลี้ยง เขาจึงฟื้นคืนชีพ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องไถวิเศษที่ทำให้น้ำในไถกลายเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ชุบชีวิตให้คนตายฟื้นคืนชีพได้

1.3 ความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง ปรากฏความเชื่อเรื่องอำนาจของคำสาปแช่งที่ทำให้ผู้ที่ถูกสาปได้รับความเป็นไปตามคำสาป ดังต่อไปนี้

เรื่องห้ามตีแม่ (แสง ก่อง, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เล่าถึงลูกคนหนึ่งที่มีมักจะทุบตีแม่เป็นประจำ จนแม่ทนไม่ไหวจึงแช่งลูกที่ทุบตีเธอว่าให้ถูกเสือกัดตาย ในตอนท้ายลูกของเธอเข้าไปในป่าและถูกเสือกัดตายตามคำสาปแช่งของเธอ สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง

1.4 ความเชื่อเรื่องกรรม ปรากฏความเชื่อเรื่องกรรมที่ผู้กระทำความผิดย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ดังนี้

เรื่องสะใภ้กับแม่ย่า (โอคิหม่า โอปีมา) (ลัดดา คำทอง, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงลูกสะใภ้มาปลิงมาทำอาหารให้แม่สามีซึ่งตาบอดโดยหลอกว่าเป็นเนื้อปลา ต่อมาแม่สามีได้เสียชีวิตแต่ศพนั้นติดแน่นกับพื้นไม่มีผู้ใดสามารถยกศพได้ ลูกสะใภ้จึงขอลองยกศพแม่สามีบ้าง ทำให้ร่างกายของเธอติดกับศพของแม่สามีไม่

สามารถแยกออกจากกันได้ราวกับปลิงเกาะ เธอจึงถูกนำไปฝังพร้อมกับศพของแม่สามี สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องกรรมที่เธอทำกับแม่สามี ส่งผลให้ร่างของเธอติดแน่นกับศพ

เรื่องลูกอกตัญญู (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงลูกชายที่คิดจะฆ่าแม่ เพราะคิดว่าแม่ของเขาเป็นต้นเหตุที่ทำให้ลูกของเขาเสียชีวิต เขาจึงหลอกแม่เข้าไปป่าเพื่อจะขุดหลุมฝังทั้งเป็น แต่ยังไม่ทันขุด พื้นดินบริเวณนั้นก็ยุบตัวลงและเกิดธรณีสูบเขาและแม่ลงไปดินทั้งคู่ นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องกรรมที่ลูกอกตัญญูคิดฆ่าแม่ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณจึงส่งผลให้ภูธรณีสูบ

เรื่องช้างโขลงหนึ่ง (ยามาเตะโหม) (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงแม่นกตัวหนึ่งกำลังกกไข่ในรังของมัน อยู่มาวันหนึ่งแม่นกทราบว่ามีช้างโขลงหนึ่งกำลังเดินมาใกล้บริเวณที่มันกกไข่ แม่นกจึงรีบไปขอร้องช้างโขลงนั้นให้เดินเลี้ยวไปทางอื่น ซึ่งช้างส่วนใหญ่ก็ทำตาม มีเพียงช้างเถรวัวหนึ่งที่เดินตรงมาเหยียบลูกนกตายหมด ทำให้แม่นกเสียใจมาก สัตว์ที่เป็นเพื่อนของแม่นกจึงมาช่วยแก้แค้นทำให้ช้างตัวนั้นตายอย่างทรมาน

1.5 ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ปรากฏความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด ดังต่อไปนี้

เรื่องผัวเมียที่พลัดพรากแล้วได้กลับมารักกัน (ฮะตะจา แหะพะตะโกะโมะตะ ฮะแหะตะจา) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึง สามภรรยาที่รักกันมากคู่หนึ่ง หลังจากภรรยาเสียชีวิต สามภรรยาก็เสียใจมาก วันหนึ่งขณะที่เขาไปเกี่ยวหญ้าคามีนกตัวหนึ่งบินมาร้องใกล้ ๆ เขา และวันต่อมานกตัวนั้นก็ยังคงทำแบบเดิม เขาจึงบอกว่าหากนกคือภรรยาของเขาให้บินมาอยู่ในกระเปาะ นกก็บินมาตามที่เขาบอก เขาจึงนำนกตัวนั้นกลับบ้านด้วย ในตอนท้ายก็ได้แปลงร่างเป็นภรรยาของเขา สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด

เรื่องอะแปะหมะกับนะมา (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงหญิงสาวสองคนชื่ออะแปะหมะกับนะมา ทั้งสองเป็นเพื่อนรักกัน แต่อะแปะหมะเป็นคนไม่สวยเธอจึงอิจฉานะมาซึ่งเป็นคนสวย อีกทั้งเธอแอบชอบสามีของนะมา เธอจึงใช้ความฉลาดหลอกนะมา และไปอยู่กับสามีของนะมาแทน ต่อมาคืนหนึ่งบินเข้ามาในบ้าน มันร้องอยู่ตรงหน้าสามีของนะมา และเขาจึงเลี้ยงมันไว้ในบ้าน อะแปะหมะเห็นว่านกตัวนี้ต่างจากนกทั่วไปมันดูสวยงามเมื่ออยู่ต่อหน้าสามี อะแปะหมะจึงจับมันโยนลงในกองไฟจนตาย เมื่อสามีกลับมาเห็นก็รีบช่วยนก แล้วนกก็ฟื้นคืนชีพและกลายร่างเป็นนะมา สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องตายแล้วไม่สูญ ตัวละครมีการกลับชาติมาเกิด

1.6 ความเชื่อเรื่องโชคลาง ปรากฏความเชื่อเรื่องโชคลางในนิทานเรื่องสี่ร้อยสี่สิบสี่คา (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงตอนที่เจ้าเมืองออกเดินทางติดตามหาชายาซึ่งหนีกลับสวรรค์ เจ้าเมืองได้แอบเกาะใต้ปีกของนกตัวเมียซึ่งกำลังจะบินขึ้นไปบนสวรรค์ เมื่อนกตัวเมียบินขึ้นก็รู้สึกว่ามีปีกข้างนั้นหนัก มันคิดว่านี่คงเป็นลางร้ายจึงจะสับปีกเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป นกตัวผู้เห็นดังนั้นก็บอกว่าห้ามสับปีกมิฉะนั้นศีลจะขาด นิทานเรื่องนี้สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องโชคลาง ตัวละครมีความเชื่อว่าเมื่อเริ่มต้นทำสิ่งใดแล้วมีเรื่องผิดปกติย่อมเป็นลางบอกเหตุว่าจะมีเรื่องร้ายเกิดขึ้น

1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ ปรากฏความเชื่อเรื่องพระเจ้า การเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์และการไถ่บาป ดังนี้

เรื่องห้ามดื่มเหล้า (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงชายหนุ่มคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่กับบิดาของเขา วันหนึ่งเขาได้นำผลผลิตที่เขาหามาได้ตลอดทั้งปีขึ้นใส่รถหลายคันเพื่อนำไปถวายแด่พระเจ้า เมื่อบิดาของเขาเห็นเข้าจึงเอ่ยปากขอบุญหนึ่งมวน แต่เขาปฏิเสธว่าของที่หามาได้ทั้งหมดเขาตั้งใจว่าจะถวายแด่พระเจ้าเท่านั้น เมื่อเขานำของเหล่านั้นไปถวาย พระเจ้าจึงไม่รับเพราะเขาเป็นคนอกตัญญูต่อบิดา ทำให้เขารู้สึกละอายใจจึงนำของเหล่านั้นไปซ่อนในโพรงไม้ จนต่อมาผลไม้ได้เน่าเปื่อยกลายเป็นเหล้าในที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพระเจ้า ตัวละครนำผลผลิตทั้งหมดไปถวายแด่พระเจ้าเพราะต้องการทำให้พระเจ้าพึงพอใจ

เรื่องคนยากจนกับคนรวย (ขอหะขอเฮว้อ) (แดทะละ ปอซุน, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เล่าถึงสามภรรยาจากหมู่บ้านหนึ่ง มีความทุกข์ยากลำบากไปขอความช่วยเหลือจากใครก็ไม่มีใครช่วย วันหนึ่งมีฝูงลิงได้พาพวกเขาไปในถ้ำที่มีสมบัติมากมาย พวกเขาจึงได้สมบัตินั้นกลับมา เมื่อมีคนมาถามว่าทำไมจึงมีเงินมากมายพวกเขา

เขาตอบว่าเพราะอธิฐานขอพรจากพระเจ้า นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องพระเจ้า ตัวละครเชื่อว่าพระเจ้าจะประทานทุกสิ่งให้กับผู้ที่อธิฐานขอพรจากพระองค์

เรื่องสี่ร้อยสี่สิบสี่คา (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงเจ้าเมืองพระองค์หนึ่งได้จับธิดาของเทพนสวรค์ซึ่งเหาะลงมาเล่นน้ำในเมืองมนุษย์มาเป็นชายา แต่ธิดาเทพได้บอกเจ้าเมืองว่าจะอยู่ด้วยกันก็ต้องรักษาศีลห้ามดื่มเหล้า หากเจ้าเมืองทำผิดจะต้องจ่ายเงิน 440 สี่คา และเลิกกันไป วันหนึ่งเจ้าเมืองได้ทำผิดศีล ธิดาเทพจึงเหาะหนีกลับสวรรค์ไป เจ้าเมืองได้ตามหาธิดาเทพจนพบแต่เธอก็ไม่ยอมพูดคุยกับเจ้าเมือง เมื่อผู้ใหญ่ในเมืองสวรรค์ทราบจึงได้ประชุมกันและมีมติลงโทษเจ้าเมืองให้วิ่งรอบโบสถ์ 7 รอบ เข้าโบสถ์ 7 อาทิตย์เพื่อไถ่บาป เมื่อครบกำหนดแล้วผู้ใหญ่มาร่วมประชุมกันอีกครั้งและได้ข้อสรุปว่า ในเมื่อเจ้าเมืองได้ล้างบาปแล้วก็ให้ธิดาเทพให้อภัยและครองคู่กันไป สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในศาสนาคริสต์เรื่องการเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ การไถ่บาป และการให้อภัยผู้อื่น

2. วิถีชีวิตด้านค่านิยม ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานชาวลาลู๋ ชุมชนป่าคาสันติสุข สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 ค่านิยมต่อตนเอง ซึ่งเป็นค่านิยมของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อตนเองพบว่าในนิทานชาวลาลู๋ปรากฏค่านิยมต่อตนเอง ดังนี้

2.1.1 ความกล้าหาญ ปรากฏในนิทานเรื่องความยุติธรรม (จอตะ ห่อตะ) (ปะจอง ปอย, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงเด็กกำพร้าคนหนึ่งซึ่งถูกผีกระสือมาขโมยกินไก่เป็นประจำแต่ไม่มีใครช่วยเขาได้แม้แต่หัวหน้าหมู่บ้านเพราะทุกคนต่างก็กลัวผีกระสือ ด้วยความกล้าหาญไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจสิ่งชั่วร้ายเขาจึงวางแผนกำจัดผีกระสือได้สำเร็จ

2.1.2 เคารพกฎหมาย ปรากฏในนิทานเรื่องหนองเตา (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงตอนที่ชาวบ้านยิงกวางเผือกตายและนำเนื้อมาแบ่งให้ทุกคนในหมู่บ้านกิน ยกเว้นแม่หม้ายกับลูกชายเพราะพวกเขาไม่ได้เสียภาษีให้รัฐบาล สะท้อนให้เห็นว่าการที่แม่หม้ายและลูกชายไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายทำให้คนในสังคมไม่ยอมรับและเป็นที่รังเกียจ

2.1.3 ความไม่ประมาท ปรากฏในนิทานเรื่องกระต่ายกับเต่า (ลัดดา คำทอง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงกระต่ายกับเต่าทำวิ่งแข่งกัน แต่กระต่ายประมาทคิดว่าเต่าวิ่งช้ากว่าจึงไปนอนหลับที่ใต้ต้นแมคคาเดเมีย ทำให้วิ่งแพ้เต่าในที่สุด

2.2 ค่านิยมต่อสังคม เป็นค่านิยมของบุคคลที่มีต่อสังคม พบว่าในนิทานชาวลาลู๋ปรากฏค่านิยมต่อสังคม ดังนี้

2.2.1 ผู้ชายเป็นผู้นำ ปรากฏในนิทานเรื่องผู้ชายเป็นผู้นำ (แสง ก่อง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงพระเจ้าสร้างผู้ชายมาเพื่อปกครองทุกสิ่ง ฉะนั้นในทุกครอบครัวหรือในหมู่บ้านเมื่อเกิดปัญหาผู้ชายจะเป็นฝ่ายตัดสินใจ ส่วนผู้หญิงจะต้องฟังและปฏิบัติตาม

2.2.2 ความสามัคคี ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแรก คือเรื่องช้างกับนก (ยามางะ) (ลัดดา คำทอง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงช้างป่าเกรงตัวหนึ่งไปเหยียบลูกนกตาย อีกาและแมลงวันจึงมาช่วยแม่มกทำให้ช้างตาบอดและตกน้ำตายในที่สุด และเรื่องที่สอง คือ เรื่องหมู่บ้านที่มีแต่ความสามัคคี (คะเตคะโจ ฉะ) (มาลา สานสุทวิงค์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงหมู่บ้านที่มีความสามัคคีกันเมื่อชาวบ้านกลุ่มใดไปล่าสัตว์แล้วได้อะไรมาก็จะนำมาให้แบ่งคนในหมู่บ้านเท่า ๆ กัน วันหนึ่งมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งไปล่าสัตว์ได้แม่นมามากก็นำมาแบ่งตามที่สัญญาไว้ เมื่อคนในหมู่บ้านได้รับก็ไม่พอใจเพราะคิดว่าแม่นมใหญ่ควรจะมีเนื้อมาก แต่พวกเขากลับได้เนื้อเพียงน้อยนิด หลังจากนั้นคนในหมู่บ้านก็เกิดความแตกแยกและไม่มีความสามัคคีกันอีกเลย

2.2.3 ความกตัญญู ปรากฏในนิทานเรื่องห้ามดื่มเหล้า (ดอกคำ ปอสง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงลูกชายที่กำลังนำผลผลิตทั้งหมดของตนไปถวายแด่พระเจ้าแต่เมื่อพ่อของเขาขอขบู่หรี เขากลับไม่ให้ พระเจ้าจึงไม่รับของที่เขานำมาถวายเพราะเขาไม่กตัญญูต่อพ่อของเขา

2.2.4 การรักษาจะ ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแรก คือ เรื่อง เสือ (จำแหม) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงชายหนุ่มที่เรียนภาษาสัตว์จากชายแปลกหน้า ซึ่งมีข้อแม้ว่าห้ามบอกคำแปลแก่ผู้อื่นมิฉะนั้นจะถูกเสือกัดตาย แต่เหตุการณ์การรับร่ำของภรรยาไม่ไหวจึงบอกความหมายที่สัตว์คุยกันให้เธอทราบ สุดท้ายเขาก็ถูกเสือกัดตาย และเรื่องที่สอง คือ เรื่องงู (หวิ) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึง แม่และลูกสาวไปเก็บเห็ดป่าและเจอในกองเห็ดป่าจะกัดแม่ แม่ร้องขอชีวิต จึงบอกให้เธอถูกลูกสาวให้เป็นภรรยาของมัน ลูกสาวจึงสัญญาว่าเธอยอมและรักษาสัจจะแต่งงานกับงู ในตอนท้ายงูได้กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม

3. การปกครอง การปกครองที่ปรากฏในนิทานชาวลำหู่สะท้อนภาพการปกครองทั้งในระดับหมู่บ้านจนถึงการปกครองเมืองของพระราช สามารถแบ่งได้แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1 อำนาจของผู้ปกครองเมือง ในนิทานชาวลำหู่สะท้อนถึงอำนาจของเจ้าเมือง ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง คือ เรื่องห้ามดื่มเหล้า (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) ตอนที่ชายหนุ่มพบว่าผลไม้ที่เขาเข้าไปซ่อนในโพรงไม้เมื่อหลายวันก่อนได้กลายเป็นเครื่องดื่มที่มีรสชาติดีจึงนำไปถวายเจ้าเมือง เมื่อเจ้าเมืองดื่มก็เมามาสดชื่นให้ทหารไปประหารโอรสแล้วนำไปทำอาหาร ต่อมาเมื่อเจ้าเมืองหายเมาแล้วก็รู้สึกเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงสั่งห้ามประชาชนทุกคนดื่มเหล้า หลังจากนั้นคนในเมืองนั้นก็ไม่มีใครดื่มเหล้าอีกเลย และเรื่องเด็กกำพร้า (นามิ ปอซุน, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) ตอนที่เจ้าเมืองให้ทหารมาชิงภรรยาของลูกกำพร้าไปเป็นชายา โดยที่ลูกกำพร้าไม่สามารถที่จะไปเรียกร้องขอความเป็นธรรมได้จากผู้ใดเลย เพราะเจ้าเมืองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด นิทานทั้ง 2 เรื่องสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของเจ้าเมืองเป็นอำนาจสูงสุด ชาวเมืองทุกคนจะต้องทำตามคำสั่งของเจ้าเมือง

3.2 คุณสมบัติของผู้ว่า ในนิทานชาวลำหู่ ปรากฏคุณสมบัติของผู้ว่าในนิทาน 2 คือ เรื่องเม่น (พะบุ) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) กล่าวถึงชายคนหนึ่งที่ถูกลักทรัพย์ไปจากที่ที่เขาซ่อนไว้จึงไปขอให้เจ้าเมืองช่วย เจ้าเมืองได้บอกคำศัพท์และความหมายให้แก่เขาและบอกให้เขากลับบ้านไปก่อน หลังจากนั้นเจ้าเมืองก็เรียกชาวเมืองผู้ชายทั้งหมดมาถามความหมายของคำศัพท์นี้ ในที่สุดเจ้าเมืองก็จับตัวคนที่ลักทรัพย์ได้เพราะผู้ที่ตอบคำถามได้คือชู้ของภรรยาของชายที่ถูกลักทรัพย์ สะท้อนถึงความฉลาดและความเป็นผู้นำที่ใส่ใจประชาชนช่วยบำบัดทุกข์ของเจ้าเมือง ขณะที่เรื่องความยุติธรรม (จอตะ ห่อตะ) (ปะจอง ปอย, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) กล่าวถึงลูกกำพร้าไปขอให้หัวหน้าหมู่บ้านช่วยเหลือเนื่องจากมีฝึกระสือมาขโมยไก่ของเขาทุกวัน แต่หัวหน้าหมู่บ้านที่หวาดกลัวอำนาจของฝึกระสือจึงไม่ยอมช่วยเหลือลูกกำพร้า สะท้อนให้เห็นว่าหากผู้นำหวาดกลัวต่อผู้มีอำนาจจะทำให้คนที่อยู่ใต้ปกครองไม่มีความสุข

4. การประกอบอาชีพ ด้านอาชีพที่ปรากฏในนิทานชาวลำหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข ปรากฏเพียงด้านเดียวคืออาชีพแบบดั้งเดิมเพื่อดำรงชีพมิใช่เพื่อการค้าเป็นหลัก ดังนี้

4.1 การปลูกข้าว ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องรวงข้าวมีขนาดเท่าฝ่ามือ (แสง ก่อง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึง เมื่อครั้งที่พระเจ้าสร้างโลกแล้วได้ถามมุขเอวว่าจะเอาอะไร แต่กบได้กางแขนและบอกว่าขอรวงข้าวยาวเท่านี้ ตั้งแต่นั้นมารวงข้าวจึงมีขนาดยาวเท่าฝ่ามือ และเรื่องเด็กกำพร้า (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) กล่าวถึงเด็กกำพร้าคนหนึ่งเข้าไปขโมยอาหารของชาวบ้านกิน หญิงชราคนหนึ่งกำลังตากข้าวเปลือกอยู่ได้ยินเสียงจึงเดินไปดูเมื่อเห็นเด็กกำพร้าจึงเอาไม้เท้าไล่ตี นิทานทั้งสองเรื่องสะท้อนถึงวัฒนธรรมข้าวซึ่งเป็นอาชีพแต่ดั้งเดิม

4.2 การล่าสัตว์ ปรากฏในนิทาน 4 เรื่อง ดังนี้ นิทานเรื่อง เด็กกำพร้า (ยาขอเสีย) (นามิ ปอซุน, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) กล่าวถึงเด็กกำพร้ายากจนคนหนึ่งทุกวันเขาจะเข้าไปล่าสัตว์ วันหนึ่งเขาเข้าไปในป่ายิงสัตว์ตาย 1 ตัวและถลกหนังสัตว์นั้นมาสวมแล้วไปหาเจ้าเมือง นิทานเรื่องการล่าสัตว์ในอดีต (ส่าบือจาเซ) (เปาล นานานิยม, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึง ชาวบ้านที่ออกไปล่าสัตว์แต่หายตัวไปอย่างลึกลับวันละหนึ่งคน จนหมอผีประจำหมู่บ้านต้องออกไปตามหา เรื่องหมู่บ้านที่มีแต่ความสามัคคี (คะตะคะโจ๊ะ) (มาลา สานสุทธีวงศ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) กล่าวถึงกลุ่มชาวบ้านไปออกไปล่าสัตว์แล้วนำเนื้อสัตว์มาแบ่งกัน

และเรื่องหนองเตา (สรคำ วิวัฒน์พงษ์, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) เล่าถึงการล่าวางเผือกที่หลงเข้ามาในหมู่บ้าน จากนิทานทั้ง 4 เรื่อง สะท้อนถึงอาชีพล่าสัตว์ ตัวละครจะเข้าไปล่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหาร

4.3 การทำสวนผลไม้ ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ดังนี้ นิทานเรื่องกระต่ายกับเต่า (ลัดดา คำทอง, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงกระต่ายกับเต่าทำทายกันว่าใครวิ่งเร็วกว่าแต่กระต่ายชะล่าใจจึงไปนอนพักใต้ต้นแมคคาเดเมีย โดยต้นไม้ที่กล่าวถึงในนิทานเรื่องนี้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนคือคนในชุมชนนี้ทำสวนแมคคาเดเมีย และเรื่องที่สอง คือ นิทานเรื่องหามต้มเหล้า (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) กล่าวถึงชายคนหนึ่งที่ทำผลไม้ตลอดทั้งปี ได้แก่ ผลไม้ต่าง ๆ ไปถวายแด่พระเจ้า

4.4 การหาของป่า ปรากฏในนิทานเรื่องคนยากจนกับคนรวย (ขอหะขอเฮว้อ) (แตหละ ปอขุน, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) กล่าวถึงสามีภรรยาคนไม่มีข้าวกินจึงต้องเข้าไปหาผลไม้มาประทังชีวิต สะท้อนถึงความอดอยาก ยากจนจึงต้องเข้าไปในป่าเพื่อหาอาหาร

4.5 การหาปลา ปรากฏในนิทานเรื่องสะใภ้กับแม่ย่า (โอคิหมา โอปัมา) (ลัดดา คำทอง, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2562) กล่าวถึงลูกสะใภ้บอกแม่สามีว่าจะออกไปหาปลาเพื่อมาทำอาหารให้แม่สามี และเรื่องที่สอง คือ นิทานเรื่อง เด็กกำพร้า (ยาขอเสี่ย) (นามิ ปอขุน, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) กล่าวถึงเด็กกำพร้าที่ทอดแหได้ปลา 2 ตัว เขานำไปทำอาหารหนึ่งตัว ส่วนอีกตัวซังไว้ในโอ่ง ต่อมาปลาตัวที่อยู่ในโอ่งได้แปลงร่างเป็นสาวสวยมาช่วยทำงานบ้านให้เขา นิทานทั้ง 2 เรื่องสะท้อนถึงการหาปลาเพื่อเป็นอาหาร ตัวละครจะจับปลามาเพียงเพื่อทำอาหารเท่านั้น

4.6 การเกี่ยวหญ้าคา ปรากฏในนิทานเรื่อง 3 เรื่อง คือ เรื่องลูกช้าง (ยามา) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) กล่าวถึง ผู้หญิงที่ไปเกี่ยวหญ้าคา และไปตักน้ำในรอยเท้าช้างตม หลังจากนั้นตั้งท้องขึ้นมา แล้วคลอดลูกออกมาเป็นช้าง ส่วนเรื่อง งู (หรี) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) ก็กล่าวถึงแม่และลูกสาวไปเกี่ยวหญ้าคาและได้พบกับงูในกองหญ้าคา ขณะที่เรื่อง ผัวเมียที่พลัดพรากและได้กลับมารักกัน (ฮะตะจา แหละพะ ตะโกะโมะตะ ฮะแหละจา) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) กล่าวถึง ชายคนหนึ่งที่เคยเจอการจากไปของภรรยา ต่อมาเขาไปเกี่ยวหญ้าคาเพื่อนำมาซ่อมแซมบ้าน เขาได้เห็นนกตัวหนึ่งบินมาหาเขาทุกวัน นิทานทั้ง 3 เรื่องสะท้อนถึงการเกี่ยวหญ้าคาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน

5. ด้านครอบครัว ด้านครอบครัวที่ปรากฏในนิทานชาวล่าหู่ ชุมชนป่าคาสันติสุข สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

5.1 การเลี้ยงดูบุตร ในนิทานชาวล่าหู่ปรากฏหน้าที่เลี้ยงดูบุตรของมารดา ในนิทานเรื่องแม่ปูเดินไม่ตรง ลูกปูก็เดินไม่ตรง (โออี้เก๊ะเก๊ะ โออย่าเก๊ะเก๊ะ) (แสง ก่อง, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เล่าถึงแม่ปูบอกลูกให้เดินตรง ๆ แต่ลูกก็เดินไม่ตรงแม่ปูจึงดุลูก ลูกปูจึงบอกว่าแม่ก็เดินไม่ตรงเหมือนกัน สะท้อนให้เห็นว่ามารดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรด้วย

5.2 การครองเรือน เป็นเรื่องของการใช้ชีวิตคู่ของสามีภรรยา พบว่าในนิทานชาวล่าหู่ปรากฏด้านการครองเรือน 2 ประเด็น ได้แก่

5.2.1 สามีต้องเป็นผู้นำครอบครัว ปรากฏในนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแรกคือ เรื่องผู้ชายเป็นผู้นำ (แสง ก่อง, สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2562) เล่าถึงพระเจ้าสร้างให้ผู้ชายเป็นใหญ่ ในทุกครอบครัวผู้หญิงจะต้องเชื่อฟังผู้ชาย เรื่องที่ 2 คือ เรื่องเสือ (จำแหม) (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึงชายคนหนึ่งรู้ภาษาสัตว์แต่เขาจะบอกเรื่องนี้ให้ผู้อื่นทราบไม่ได้ มิฉะนั้นจะถูกเสือกัดตาย เมื่อภรรยารบเร้าถามเขาก็ยอมบอกเธอแล้วเขาก็ถูกเสือกัดตาย นิทาน 2 เรื่องนี้ สะท้อนให้เห็นว่าสามีต้องเป็นผู้นำครอบครัว และมีความเด็ดขาด

5.2.2 สามีภรรยาต้องรักกัน ปรากฏในนิทาน เรื่องผัวเมียยากจน (ขอหะขอเฮว้อ) (นามิ ปอขุน, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562) เล่าถึง สามีภรรยาที่ยากจนแต่รักกันทำให้ได้รับพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย ตรงข้ามกับสามีภรรยาอีกคู่ที่มีทะเลาะกันจึงไม่ได้รับพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เลย

5.3 หน้าที่ของบุตร เป็นหน้าที่ของบุตรที่ฟังกระทำต่อบิดามารดา พบว่าในนิทานชาวล่าหู่ปรากฏหน้าที่ของบุตรต้องเลี้ยงดูบิดามารดา ในนิทานเรื่องหามต้มเหล้า (ดอกคำ ปอสา, สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2562)

เล่าถึงชายคนหนึ่งไม่ยอมให้บุหรี่ปั้วแก่พ่อของเขา เพราะเขาต้องการนำผลผลิตทั้งหมดไปถวายแด่พระเจ้าทำให้พระเจ้าไม่พอใจที่เขาไม่มีความกตัญญูต่อบิดา

สรุปและวิจารณ์ผล

การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลาลู๋ ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พบว่า วิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลาลู๋ ชุมชนป่าคาสันติสุข แบ่งได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านความเชื่อ พบความเชื่อทั้งแบบดั้งเดิมและความเชื่อในศาสนา แบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องโชคลาง และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ พบว่าความเชื่อที่ปรากฏในนิทานมากที่สุดคือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องกรรม และความเชื่อในศาสนาคริสต์ รองลงมาคือความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด พบน้อยที่สุดคือความเชื่อเรื่องคำสาปแช่ง และความเชื่อเรื่องโชคลาง เห็นได้ว่านิทานพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงวิถีความเชื่อพื้นบ้านของชาวลาลู๋ในอดีตได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าในปัจจุบันได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แล้ว แต่ในนิทานพื้นบ้านยังคงหลงเหลือความเชื่อของบรรพชนสอดแทรกอยู่ 2. วิถีชีวิตด้านค่านิยม แบ่งได้ 2 ประเภท คือ ค่านิยมต่อตนเอง 3 ด้าน ได้แก่ ความกล้าหาญ เคารพกฎหมาย และความไม่ประมาท และค่านิยมต่อสังคม 4 ด้าน ได้แก่ ผู้ชายเป็นผู้นำ ความสามัคคี ความกตัญญู และการรักษาสัจจะ พบว่าค่านิยมที่ปรากฏในนิทานเป็นค่านิยมต่อสังคมมากกว่าค่านิยมต่อตนเอง โดยค่านิยมต่อสังคมที่พบมากที่สุด คือ การรักษาสัจจะและความสามัคคี รองลงมาคือค่านิยมเรื่องความกตัญญูและผู้ชายเป็นผู้นำ ส่วนค่านิยมต่อตนเองพบเพียงด้านละ 1 เรื่อง 3.การปกครอง แบ่งได้ 2 ประเภท คือ อำนาจของผู้ปกครอง และคุณสมบัติของผู้นำ พบว่าอำนาจของผู้ปกครองเมืองเป็นอำนาจที่ไม่มีผู้ใดสามารถต่อรองหรือฝ่าฝืนได้ ส่วนคุณสมบัติของผู้นำ สะท้อนให้เห็นว่าหากผู้นำดูแลสุขทุกข์ของประชาชนเป็นอย่างดีย่อมส่งผลให้ประชาชนมีความสุข 4. การประกอบอาชีพ พบเพียงด้านเดียวคืออาชีพแบบดั้งเดิมเพื่อดำรงชีพมิใช่เพื่อการค้าเป็นหลัก คือ การปลูกข้าว การล่าสัตว์ การทำสวนผลไม้ การหาของป่า การหาปลา และการเกี่ยวหญ้าคา พบว่าการประกอบอาชีพสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังเรียบง่ายมีความผูกพันกับธรรมชาติสูง นอกจากการเพาะปลูกแล้วก็จะเข้าป่าล่าสัตว์และหาของป่าเพียงเพื่อการดำรงชีพเท่านั้นมิใช่เพื่อการค้าแต่อย่างใด 5. ด้านครอบครัว แบ่งได้ 3 ประเด็น คือ การเลี้ยงบุตร การครองเรือน และหน้าที่ของบุตร พบว่าด้านครอบครัวสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ของมารดาจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร ส่วนการครองเรือนนั้นภรรยาจะต้องเชื่อฟังสามี และสามีจะต้องเป็นผู้นำ ขณะที่บุตรจะต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดา

ความเชื่อในนิทานชาวลาลู๋ ชุมชนป่าคาสันติสุข มิได้สะท้อนเพียงความเชื่อในศาสนาคริสต์เท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนความเชื่อแบบดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องผี ไสยศาสตร์ และยังพบความเชื่อในพระพุทธศาสนาได้แก่เรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด เนื่องจากเดิมทีนั้นชาวลาลู๋ชุมชนป่าคาสันติสุขไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ อีกทั้งเคยอาศัยอยู่ในประเทศพม่ามาก่อนที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย จึงได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมและความเชื่อในพระพุทธศาสนาแทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านผสมผสานกัน ดังที่ มัทนา ขุนศรี และคณะ (2564, น. 35) อธิบายว่า นิทานมีปัจจัยวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ฉะนั้นการติดต่อกันทางการค้าขาย ด้านประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนในประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งอดีต ทำให้เกิดการผสมผสานด้านวัฒนธรรม ประกอบกับความเชื่อที่คล้ายกันจึงส่งผลให้นิทานพื้นบ้านสะท้อนภาพการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ในลักษณะเดียวกัน

นิทานชาวลาลู๋ ชุมชนป่าคาสันติสุขสะท้อนให้เห็นถึงความกดดันในระบบการปกครอง การถูกเบียดเบียน ข่มเหงอย่างไม่มีทางต่อสู้กับผู้อำนาจในการปกครองนั้นได้ ด้วยในอดีตก่อนจะเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยชาวลาลู๋มีการอพยพย้ายถิ่นหลายครั้งเนื่องจากถูกรุกรานจากเจ้าของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ ดังที่กล่าวถึงในบทนำ จึงมีการใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงการระบายความคับข้องใจต่ออำนาจการปกครอง ซึ่งในความเป็นจริงไม่สามารถจะต่อสู้หรือเรียกร้องความเป็นธรรมได้ ดังเช่นเรื่องเด็กกำพร้า โดยการสร้างให้ตัวละครเจ้าเมือง ต้องพบจุดจบด้วยการถูกลูกกำพร้าหลอกให้สวมชุดหนังสัตว์จนถูกสุนัขของเจ้าเมืองเองรุมกัดเสียชีวิต สอดคล้องกับ เอื้อมพร จรนามล (2556, น. 37) ที่กล่าวว่า ในนิทานพื้นบ้านสามารถใช้ภาษาเป็นพื้นที่ในการปลดปล่อยชนชั้นที่ถูกกดขี่ได้

อีกทางหนึ่ง โดยการใช้นิทานเป็นสื่อกลางในการระบายออกและเลือกที่จะให้ชนชั้นสูง เช่น พระหรือกษัตริย์มีชะตากรรม และจุดจบที่มีแต่หายนะ หรือถูกทำให้กลายเป็นตัวตลก ก็อาจเป็นวิธีการปลดปล่อยที่แยบยล

ชาวลาวผู้ ชุมชนป่าคาสันติสุข มิได้ใช้นิทานพื้นบ้านเพื่อความบันเทิงหรือเป็นเครื่องอบรมสั่งสอนบุตรหลานเท่านั้น แต่ยังเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของชาติพันธุ์ให้แก่บุตรหลานได้รับรู้เรื่องราวในอดีตของบรรพชนเกี่ยวกับสถานที่ที่เคยอยู่อาศัย การอพยพย้ายถิ่นและการพลัดพรากจากญาติพี่น้อง ดังปรากฏในเรื่องหนองเตาที่เล่าถึงพี่น้องชาวลาวที่อาศัยอยู่ที่หนองเตา หมู่บ้านในเขตชายแดนประเทศจีนและประเทศพม่าได้หายสาบสูญไปจากภัยพิบัติน้ำท่วมแผ่นดินยุบกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ทำให้บ้านและคนในหมู่บ้านจมหายลงไปในน้ำทั้งหมด คงเหลือรอดเพียงแม่หม้ายและบุตรชายเท่านั้น และเรื่องเด็กกำพร้า ที่เล่าถึงอดีตเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในประเทศพม่าเกิดโรคระบาดทำให้คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเสียชีวิตทั้งหมด ขณะที่คนหนุ่มสาวได้อพยพไปอยู่ที่อื่นไม่มีผู้ใดพบอีกเลย การใช้นิทานเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของชาติพันธุ์นี้สอดคล้องกับประยูร ทรงศิลป์ และทรงธรรม ปานสกุน (2558, น. 2628) ที่กล่าวถึง นิทานพื้นบ้านที่เล่าถึงความเป็นมาของสถานที่ของเขมรว่า แม้จะถูกปรุงแต่งจนดูเหมือนเกินความจริง แต่เนื้อหาของนิทานส่วนหนึ่งก็เป็นข้อเท็จจริงและยังสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเหล่านั้น จึงนับได้ว่านิทานพื้นบ้านมีส่วนช่วยให้รับรู้เรื่องราวในอดีตของตนอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ในด้านการนำไปใช้ โรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมานิทานพื้นบ้านชาวลาวไปเป็นบทเรียนเสริมสำหรับการเรียนรู้ชาติพันธุ์ในท้องถิ่นให้นักเรียนในพื้นที่
2. ในด้านการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านชาวลาวผู้ ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง กับนิทานพื้นบ้านชาวลาวในท้องถิ่นอื่นเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างในนิทาน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอพระขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางที่ให้งานอุดหนุนการวิจัยเรื่องการสืบค้นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านเรื่องเล่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน: บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน บ้านจำปุย อำเภอแม่เมาะ และบ้านโป่งน้ำร้อน อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง และขอขอบพระคุณชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ที่มีส่วนช่วยในการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2538). *ชาวเขา*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- จงรักษ์ รัตนวิฑูรย์ และสนมครุฑเมือง. (2560, กรกฎาคม-ธันวาคม). การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านชาวเขาเผ่าม้งในจังหวัดน่าน. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 8(2), 41-61.
- ประยูร ทรงศิลป์ และทรงธรรม ปานสกุน. (2558, พฤษภาคม-สิงหาคม). แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีในนิทานพื้นบ้านเขมร. *วารสาร Veridian E Journal สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(2), 2616-262.
- มัทนา ขุนศรี, บุญเหลือ ไจมน และสนม ครุฑเมือง. (2564, มกราคม-มิถุนายน). นิทานพื้นบ้านไทยและเมียนมา: การศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเล่าเรื่อง และกฎเกณฑ์นิทานพื้นบ้านของเอกเซล โอลริค. *พืชมเนศวร์สาร*, 17(1), 27-36.
- สุภัทรา บุญปัญญาโรจน์. (2558). *คติชนสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอี่ยมพร จรนามล. (2556, กันยายน-ธันวาคม). โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 1(3), 28-38.

สัมภาษณ์

ดอกคำ ปอสา่ง. (2562, 27 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

_____. (2562, 28 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

_____. (2562, 10 พฤษภาคม). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

แต่หละ ปอขุน. (2562, 27 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

นามี ปอขุน. (2562, 28 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

ปะจอง ปอญ. (2562, 28 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

เปาล นานานิยม. (2562, 10 พฤษภาคม). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

มาลา สานสุทวิวงศ์. (2562, 10 พฤษภาคม). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

สรคำ วิวัฒน์พงษ์. (2562, 10 พฤษภาคม). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

แสง ก่อง. (2562, 27 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

_____. (2562, 28 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

ลัดดา คำทอง. (2562, 28 เมษายน). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.

_____. (2562, 10 พฤษภาคม). ชุมชนป่าคาสันติสุข บ้านแม่แจ่ม อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, สัมภาษณ์.